

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.4.34-42>

Interpretácia výtvarného diela prostredníctvom médiu telo

Interpretation of a Work of Art through the Medium of the Body

Patricia Biarincová

Abstract

In the article, we deal with the creation and process of creation of an art artifact, which carries visual, content and meaning attributes, through which the author of the artifact tries to communicate with the surrounding world. We deal with action art in connection with specific selected forms of art/visual display in the context of action art. We focused on exploring the medium of the body, on the creation of artefacts in the form of artistic experimentation, paraphrasing in the context of artistic action, artistic and pedagogical process. As part of experimenting with the body through various visual three-dimensional products/artifacts, we have created a space for the spectrum of experiencing, perceiving and learning about the visual possibilities of expression through visual media through the strategy of action art. During the activities, we focused on groups of adults, they were students of the Department of Art Education of the University of Ružomberok.

Keywords: Body art. Interpretation. Action art. Creative process. Creative product.

Úvod

Pod pojmom „médiu“ sa v umení označuje vyjadrovací prostriedok určitého umeleckého druhu, komunikačný a informačný prostriedok, sprostredkujúci činiteľ/prostriedok, hmota alebo jav slúžiaci na prenos alebo záznam informácie, nosič informácie, konkrétny umelecký materiál, ktorý umelec používa na vytvorenie umeleckého diela alebo sa používa na popísanie konkrétneho druhu umenia. Napríklad maľba, kresba, tlač, socha, grafika, plastika, telo, enviroment, inštalácia, akcia, maľba, kresba, video, fotografia je médiu, ale aj papier, textil, koláž, asambláž ďalšie iné. Každá kategória umeleckých diel je v podstate vlastným médiom. Médiom môže byť teda čokoľvek. Aj v súčasnej dobe výtvarné umenie rozširuje svoj register médií (Bergerová,2023), ktoré obohacujú a rozširujú spektrum vizuálnej

komunikácie. Použitím viacerých médií v jednom umeleckom diele vznikajú tzv. „zmiešané médiá“.

Každé médium si vyžaduje pri práci s ním istý technický postup, respektíve technický proces, ktorý konečnému výtvarnému produktu dodá výraz/rukopis, určí jeho formu, vzhľad, tvar atď. Každý technický proces je teda spojený s nejakým médiumom.

Tvorba artefaktu je spájaná s aplikovaným médiumom ale aj s istou činnosťou/akciou. Pre akčnú tvorbu je charakteristický proces, doba, počas ktorej prebieha akcia. Akčná tvorba zahŕňa fázy, ktoré tvoria istý priebeh deja. Jednotlivé fázy na seba postupne nadväzujú algoritmom, radom typickým pre akčnú tvorbu (Biarincová, 2020).

Schéma 1 *Algoritmus akčnej činnosti* (zdroj: vlastné spracovanie)

POTREBA KOMUNIKÁCIE → PODNET K AKCII/PROCESU/TVORBE → AKCIA → REALIZÁCIA → REAKCIA → DOKUMENTÁCIA →

1 Médium telo, akčné prístupy, vizuálne zobrazovanie, výtvarný produkt

Korene akčného umenia nachádzame už v kultových obradoch našich a predkov. Tanec, hudba, divadlo a výtvarné umenie spoločne pôsobili na poli rituálov. Umenie patrilo k neoddeliteľnej súčasťi života spolu s náboženstvom. Prvky akčného umenia sa objavujú v rituáloch rôznych kmeňov, pri náboženských slávnostiach, karnevaloch, nachádzame ich na stredovekých tržniciach, renesančných a barokových predstaveniach. (Dôležitú úlohu tu zohralo osamostatnenie sa profánneho a sakrálneho umenia v dobe renesancie (Bergerová, 2023).) Názznaky akčného umenia nachádzame koncom 19. storočia v kabaretných divadlách. Zárodky akčného umenia nachádzame aj začiatkom 20. storočia u avantgardných smerov ako bol dadaizmus, surrealizmus, futurizmus, prostredníctvom experimentov, ktoré začali popierať umelecké a spoločenské konvencie, tradičné hodnoty a zavedené klasické spôsoby. Otvorili cestu akčnému umeniu cez experimentálne divadlo a scénické disciplíny. Svojimi novátorskými prístupmi, zapojením divákov do hry, umiestnením hercov do hľadiska, situovaním inscenácie do dvoch nezávislých scén, absurdnými výstupmi futuristi systematicky oslobodzovali scénický prejav (divadelný, recitálový, hudobný, tanečný) od zavedených foriem a interpretácii. Dadaisti podobne ako futuristi vo svojich kolážach absurdných výstupov v provokatívnych maskách a kostýmoch propagovali svoj avantgardný postoj k ustáleným pravidlám jednotlivých umeleckých disciplín (Morganová, 2009).

Prejavy akčného umenia nachádzame tiež v novom umení, kde sa objavujú nielen klasické výtvarné prístupy ale aj film, hudba a divadlo, vytvárajú sa formy hybridného charakteru, pre ktoré nové médiá hľadajú zmysel ich vzájomného zblížovania obsahového i formálneho. Výtvarné

umenie sa snaží priblížiť k jazyku divadla, k pohybu, nachádzame tu možno snahu viac zapôsobiť a otvoriť sa publiku, ale aj provokovať jeho kreatívny potenciál.

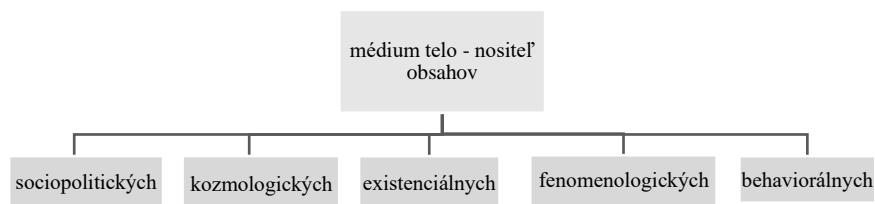
1.1 Médium telo

V druhej polovici 60-tých rokov sa pre množstvo výtvarníkov stalo telo základným vyjadrovacím prostriedkom. S termínom body art sa po prvý raz stretávame v roku 1970. Umelci, ktorí pracovali s telom od jednoduchých otláčkov až po extrémne a náročné testovanie fyzických a psychických limitov, začali prezentovať ľudské telo ako determinant situácie vo svete (Morganová, 2009) ako hlavného nositeľa sociopolitických, kozmologických, existenciálnych, fenomenologických a behaviorálnych obsahov (Geržová, 1999).

Body art otvoril novú cestu akčnému umeniu. Objavuje sa ako prostriedok sebazpoznania umelca ale aj ako spôsob poznávania a overovania ľudského, duchovného, fyzického vplyvu na sociálne a prírodné prostredie/okolie. V body arte sa telo umelca stáva primárnym médiom akčnej udalosti, ktoré prináša performeristovi meditatívnu, kontemplatívnu alebo extatickú skúsenosť, kde zohráva dôležitú úlohu intenzívny vzťah medzi telom a dušou umelca/aktéra (Štofko, 2007).

V istom okamihu si časť umelcov uvedomila, že telo je nástrojom, je miestom nášho bytia, predmetom alebo prekážkou nášho konania. Umelecká stratégia body art znovu objavila telo, ako základnú podmienku ľudskej existencie, ukazuje a skúma všetky možnosti, ale aj obmedzenia s ktorými je človek nútený žiť. Pracuje s ľudským telom, so situáciami v súvislosti s vlastným telom a s jeho funkciami, so strachom, ohrozením, náhodou ale aj s každodennými rituálmi (Biarincová, 2023).

Schéma 2 *Médium telo v kontexte nositeľa obsahov*
(zdroj: vlastné spracovanie podľa Geržovej)

2 Experimentovanie s telom – body art

V kontexte projektu KEGA č. 001KU-4/2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku je aj jednou zo základných tém v rámci akčného umenia dosiahnutie homeostázy, tzn.

dosiahnutie stálosti, rovnováhy vo vnútornom prežívaní aktéra, aj diváka/pozorovateľa. Práve akcia spolu s vnútornou motiváciou, môže vytvoriť silný podnet k fyzickej realizácii a vizualizácii myšlienok, k procesu tvorby, ktorá môže naplniť akt aby bola homeostáza v danom človeku v dostatočnej miere sytá (Kováčová, 2023).

Práca s telom, v našom prípade akcia, naznačuje istý spôsob prežívania u aktéra a tiež spôsob komunikácie so svetom. Umelecká stratégia body art je založená na manipulovaní s telom, umelec/aktér sa priamo zaoberá telom vo forme improvizovaných alebo choreografických akcií, performancií, happeningov a inscenovaných podujatí. Body art sa tiež používa na skúmanie tela v rôznych iných médiách vrátane maľby, sochy, fotografie, filmu a videa. Skúma rôzne možnosti a prístupy s telom a k telu, ale aj obmedzenia s ktorými je človek nútený žiť. Experimentuje s ľudským telom, so situáciami v súvislosti s vlastným telom a s jeho postami, so strachom, ohrozením, náhodou ale aj s každodennými rituálmi. Body art pracuje so širokým registrom rôznych foriem pociťovania, vnímania, emóciami, asociáciami a imagináciami. Medzi bežné témy patrí vzťah tela a psychiky. Vo výtvarných artefaktoch vytvorených umeleckou stratégiou body art je telo vnímané ako prostriedok výtvarného, vizuálneho jazyka.

Z hľadiska teórie komunikácie kóduje autor/umelec prostredníctvom tvorby/tvorivého procesu správu. Od vnútornej potreby, motívu, popudu k tvorbe až k samotnému tvorivému zámeru, vyberá a selektuje informácie (svoje zážitky, predstavy, myšlienky) aby všetko zakódoval do svojho diela. Následne svoju prácu hodnotí, uvažuje o nej a rozhoduje sa, či dielo zverejní alebo zavrhne.

2.1 Interpretácia a parafráza

Interpretácia je formálna metóda, pri ktorej sa interpret pokúša o vyloženie zámeru umeleckého diela a to buď kritickou formou alebo umeleckým zveličením – prostredníctvom parafrázy, paródie, ironie, sarkazmu atď. Interpretáciu považujeme za súčasť recepcie umeleckého diela. V súčasnosti prevládajú dve koncepcie interpretácie:

1. Chápanie interpretácie ako vyčleňovania informácií z diela – prameňa.
2. Interpretácia ako logicko-semantické chápanie – postihuje zložky interpretačného procesu, ktoré sú závislé na vonkajšom výkone, reálnej činnosti, napr.: verbálna komunikácia myšlienkových obsahov slovami, gestami, pohybom, písaním, vytváraním diel, tiež formou happeningov či performance. Tu sa objavujú procesy, ktoré majú stvárajúce, realizačné alebo vizuálne hľadisko. Do tejto skupiny zaradíme formy interpretácie hudobné, architektonické, divadelné ale aj výtvarné – v širšom kontexte vizuálne interpretácie hotových diel.

Interpretáciu považujeme za istý spôsob nadobúdania informácií a poznatkov. Podľa Gera (2004) interpretácia predpokladá taký spôsob

získavania poznatkov, pri ktorých sa nejedná o kvantitu, čiže o množstvo poznatkov získaných mechanicky, či umelo vytvorených logických konštrukcií ale ide o kvalitu založenú na prieniku do hĺbky problémov, citovú zaangažovanosť. V tomto koncepte je významnejší ako výsledok proces založený na porozumení, prežívaní, sústredení a stotožnení sa s interpretovaným dielom.

Vizuálna interpretácia, ako jedna z možných spôsobov interpretácie výtvarného diela sa realizuje prostredníctvom tvorivých výtvarných činností a je základným druhom interpretácie v edukačnom procese výtvarnej výchovy. Konkretizujeme ju prostredníctvom rôznych interpretačných metód ako napr.: formou tvorby kópie umeleckého diela, analytickými skicami, voľnými napodobeniami, posunmi, paralelami, interferenciami, dotváraním, ozvlášťňovaním, parafrázou, kolážou, fotomontážou, asamblážou, akumuláciou, frotážou, dekolážou, rolážou, prolážou, muchlážou, fotozáznamom, performance, videozáznam, scénickým aranžovaním, vizuálnou interpretáciou, body artom, environmentom a ďalšími inými výtvarnými prístupmi a stratégiami.

Schéma 3 *Proces interpretácie smetom od autora k percipientovi/aktérovi interpretácie* (zdroj: vlastné spracovanie)

V procese tvorby vizuálnej/výtvarnej interpretácie nachádzame podľa Tropa (2002) nasledujúce znaky: procesuálnosť a manipulatívnosť, reflexívnosť, rozvíjanie vizuálnej pamäte a predstavivosti, prelínanie vizuálneho a haptického princípu, autentickosť výtvarnej výpovede, odhaľovanie a inováciu vizuálnych štruktúr, splývanie recepcie a výtvarnej tvorivosti, konfrontáciu výtvarného diela s vlastným produktom, možnosť verbálnej interpretácie v nadväznosti na vizuálnu interpretáciu. Nadväzujú na ňu postupy výtvarnej parafrázy.

Parafráza je formálna metóda voľnej interpretácie voľným spracovaním a obmenou cudzej predlohy, alebo témy, námetu, motívu, voľným sformulovaním, vyjadrením cudzích myšlienok novým spôsobom. Táto metóda spochybňuje koncept jedinečnosti, unikátneho umeleckého diela. Realizuje sa rôznymi spôsobmi výpovede od napodobenia cez zámerné dotváranie k aktualizácii a paralelám, prostredníctvom pretvorenia hotového cudzieho diela (Geržová, 1999, Štofko, 2007). Podobne ako pri vizuálnej interpretácii, aj

pri parafrázovaní môžeme využiť rôzne výtvarné postupy ako napr.: alúziu, citáciu, apropiáciu, invocáciu, kamufláž, persifláž, negáciu, premaľbu, deštrukciu, recykláciu a reinterpretáciu.

2.2 Experimentovanie – body art – interpretácia – popis aktivity

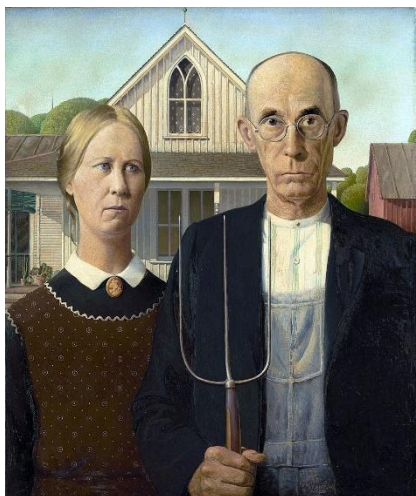
V rámci experimentovania s telom prostredníctvom stratégií nesúcich znaky akčného umenia, študenti vytvorili produkty – interpretácie výtvarných diel od konkrétnych umelcov/maliarov, ktoré boli koncipované princípom práce s vlastným telom.

Aktivity/akciu študenti vytvárali na základe postupnosti vizuálnej/výtvarnej interpretácie diela. V rámci aktivity prebehli činnosti nesúce nasledujúce znaky: procesualnosť (študenti postupne jednotlivými krokmi riešili problém, ktorý zaznamenávali formou fotodokumentácie), manipulativnosť (pri aktivite manipulovali s rôznymi objektami, predmetmi a vlastným telom, výsledkom aktivity vznikali rôzne formy interpretácie výtvarného diela), reflexívnosť (spätné hodnotenie, prehodnocovanie podaného výkonu, prehodnocovanie výsledku aktivity), prelínanie vizuálneho a haptického princípu, autenticnosť výtvarnej výpovede (študenti výber diel volili na princípe vlastného výberu, ktorý naznačoval individuálnu inklináciu k typu a forme vybraného artefaktu), odhaľovanie a inováciu vizuálnych štruktúr, konfrontáciu výtvarného diela s vlastným produktom, možnosť verbálnej interpretácie a farebnej v nadväznosti na vizuálnu interpretáciu, pri aktivite a po jej ukončení výtvarnú reflexiu (Myšáková, 2022) a konfrontáciu s publikom. Študenti komentovali a zdôvodnili výber autora, vzájomný vzťah prvkov v kompozícii, výber médiá, prípadne možnosti vyjadrenia prostredníctvom výtvarných materiálov a prístupov, či zmenu kompozície.

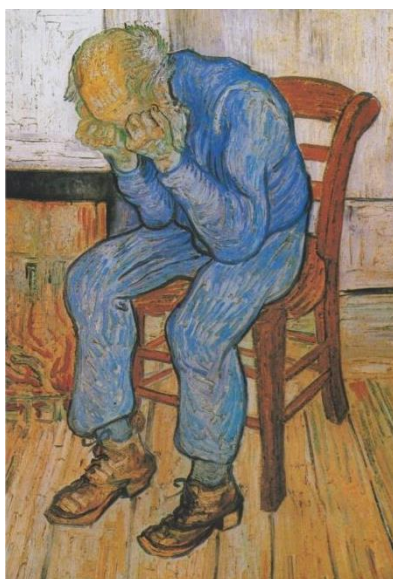
Obr. č. 1 Vermeer van Delft, *Mliekarka* (okolo 1658),

Obr. č. 2 interpretácia obrazu – študentka Katedry výtvarnej výchovy KU

Obr. č. 3 Grant Wood, *Americká gotika*, (1930)

Obr. č. 4 interpretácia obrazu – študentka Katedry výtvarnej výchovy KU

Obr. č. 5 Vincent van Gogh, *Starý muž v smútku*, (1890)

Obr. č. 6 interpretácia obrazu – študentka Katedry výtvarnej výchovy KU

Analýza aktivity – interpretácia výtvarného diela:

- aktivita umožnila aktérom prežívať intenzitu vzťahu medzi videným/vzniknutými asociáciami, či percipovaním umelca/aktéra,
- aktivita umožnila aktérom transformáciu výtvarného artefaktu z plochy do plastickej vizuálnej podoby,

- aktivita vytvára a tvorí priestor pre prežívanie a poznávanie špecifických druhov výtvarnej tvorby, akcie, interakcie, interpretácie či reakcie, vytvára priestor pre interaktívnu komunikáciu,
- aktivita reflektuje na umelecké potreby aktérov a zároveň intenzívne podnecujú prežívanie, vnímanie, pociťovanie,
- aktivita vytvára priestor pre flexibilitu, originalitu,
- aktivita má vplyv na podnecovanie imaginácie a tvorivosti, iniciuje kreativitu prostredníctvom autentickej výtvarnej tvorby/aktivity akou je interpretácia.

Záver

Interpretácia výtvarného diela prostredníctvom média telo poukazuje na edukačné možnosti akčného umenia v rámci aktivít prebiehajúcich na hodinách výtvarnej edukácie na Katedre výtvarnej výchovy KU Ružomberok. Aktivita bola orientovaná na pochopenie a následné autorské interpretovanie vybraných výtvarných diel. Počas aktivít študenti systémom aktívneho poznávania testovali možnosti ako pristupovať k interpretácii diel. Prostredníctvom autentickej akcie sa snažili pochopiť, uchopiť a realizovať interpretáciu formou vizuálnych výstupov na báze konfrontácie výtvarného diela s vlastným uchopením témy prostredníctvom výtvarnej stratégie body art. Výsledky z aktivít naznačili, že tento druh aktivity vytvára a tvorí priestor pre prežívanie a poznávanie špecifických druhov výtvarnej tvorby/akcie, interakcie, interpretácie či reakcie a zároveň vytvára priestor pre interaktívnu komunikáciu a má vplyv na dosiahnutie osobnej stálosti/homeostázy, rovnováhy vo vnútornom prežívaní aktéra.

Príspevok je výstupom z projektu KEGA č. 001KU-4/2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku

Bibliografia

- Bergerová, X. (2023). *Eye, picture and color / Oko, obraz, farba*. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM vydavateľstvo KU. ISSN 1336-2232. Roč. 22, č. 3. s. 14-18. <https://doi.org/10.54937/ssf.2023.22.3.14-18>
- Bergerová, X. (2023). *Reflexia vybraných teoretických zdrojov tematizujúcich maliarstvo prelomu 20. a 21. storočia v našom regióne*. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*. Ružomberok (Slovensko): Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM vydavateľstvo KU. ISSN 1336-2232. Roč. 22, č. 4 s. 9-15. <https://doi.org/10.54937/ssf.2023.22.4.9-15>

- Biarincová, P. (2023). *Vybrané state z výtvarnej edukácie I*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM - vydavateľstvo KU, 2023. ISBN 978-80-561-1032-4.
- Biarincová, P. (2020). *Art action v tvorbe človeka počas životnej cesty*. Ružomberok: Verbum. 2020. ISBN 978-80-561-0787-4.
- Gero, Š. (2004). *Interpretácia výtvarného diela*. In: *Vizuálna kultúra a umenie v škole*. Bratislava: Digit. s. 35 – 67. ISBN80-968441-1-3.
- Geržová, J. a kol. (1999). *Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovice 20. storočia*. Bratislava: PROFIL, 1999. ISBN 80-968283-0-4
- Kováčová, B. (2023). *Prolegoména: S stelesnená skúsenosť s využitím art*. Bratislava: UK Bratislava. ISBN 978-80-223-5701-2.
- Morganová, P. (2009). *Akční umění*. Olomouc: Nakladatelství J. Vaci. 2009. ISBN 978-80-904149-1-4.
- Myšáková, D.; Studecká, Š. *Metody galerijní animace a zprostředkování uměleckého díla empirickému divákovi*. Kultura, umění a výchova, 10. [cit. 2023-11-25]. ISBN 2336-1824. Dostupné na <http://www.kuv.upol.cz>
- Štofko, M. (2007). *Od abstrakcie po živé umenie* (Slovník pojmov moderného a postmoderného umenia). Bratislava: Slovart. ISBN 978-80-8085-108-8
- Tropp, S. (2002). *Vizuálna interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica: Metodické centrum. ISBN 80-8041-409-2.

PaedDr. Mgr. art. Patricia Biarincová, PhD.

Katedra hudby, Pedagogická fakulta,

Katolícka univerzita v Ružomberku, Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

patricia.biarincova@ku.sk